

Autonomiasta eliittiverkostoihin, kolmikannasta hierarkioihin: suomalaisyliopistojen hallitusten ulkopuoliset jäsenet vuosina 2010–2020

Hanna Kuusela

Abstrakti

Artikkelissa tarkastelen suomalaisyliopistojen hallitusten niin sanottuja ulkopuolisia jäseniä (197 kpl) vuosilta 2010–2020 eliittitutkimuksen näkökulmista. Kuvaan, millaisia taustoja yliopistoyhteisöjen ulkopuolelta nimitetyillä hallitusjäsenillä on, millaisia (intressi)ryhmiä he edustavat ja millaisia sidosryhmäyhteyksiä he tuovat mukanaan yliopistoihin. Tarkastelemalla eri vallan kenttien välisiä suhteita osoitan, miten ulkopuolisten vahvistunut asema yliopistojen hallituksissa on keskittänyt valtaa erilaisien eliittien ja hypertoimijoiden käsiin sekä hierarkioiden huipuille. Hallituksiin nousee useimmin elinkeinoelämästä (39 %) ja sen eliiteistä. Huipputuloisimman promillen edustus yliopistojen hallituksissa on kaksisataakertainen sen kokoon nähden. Myös valtiollisen ja akateemisen hallintoeliitin, kuten kansanedustajien ja rehtorien, sekä professorien asemat ovat vahvistuneet ulkoisten jäsenten myötä. Erilaisten eliittien vahvistunut asema haastaa yliopistojen itsehallintoa – ymmärrettynä niiden kykyä ohjata omaa toimintaansa – ja kolmikantaisen yliopistodemokratian perusteita ja mahdollisuuksia. Julkinen, poliittinen ja taloudellinen valta, joilta yliopistoja on perinteisesti pyritty suojelemaan itsehallinnolla, ovat ottaneet merkittävän jalansijan yliopistojen hallituksissa. Häviäjiä ovat olleet opiskelijat ja yliopistojen (keskiryhmän) työntekijät eli yliopistodemokratia.

ASIASANAT: eliitit, hallitusjäsenyydet, itsehallinto, yliopistoautonomia, yliopistodemokratia, yliopistolaki

Johdanto

Yliopistot ovat olleet Suomessa suurten muutosten kohteena 2000-luvulla. Kansainvälisiä trendejä seurailleen suomalaisyliopistoja on fuusioitu sekä niiden hallintomalleja ja johtamistapoja on muokattu keskusjohtoisemmiksi ja managerialistisemmiksi. Etenkin vuoden 2009 yliopistolain uudistus ja sitä seuranneet johtosääntöuudistuk-

set muuttivat yliopistojen johtamis- ja hallintotapoja merkittävästi (Kuusela ym. 2021).

Kuten muualla Euroopassa, myös Suomessa kehitys on synnyttänyt kritiikkiä. Erityisesti muutokset yliopistojen hallitusten kokoonpanois- ja tehtävissä ovat herättäneet vastalauseita. Yliopistoyhteisöjen ulkopuolelta nimitettävien

hallitusjäsenien vahvistunutta asemaa on arvoisteltu yliopistojen sisällä (ks. esim. Nyman 2016; Sintonen 2008), samalla kun esimerkiksi opetusministeriö ja elinkeinoelämä ovat pitäneet tärkeänä, että sidosryhmien rooli yliopistojen johtamisessa nimenomaan kasvaa (HE 7/2009; Ikonen 2006; OKM 2007).¹ Kriitikot ovat paitsi pitäneet kehitystä periaatteellisesti huonona myös olleet sitä mieltä, että ulkopuoliset hallitusjäsenet eivät ole lunastaneet heihin kohdistettuja odotuksia: yliopistojen asema ja rahoitus eivät ole sidosryhmien kasvaneen vallan myötä parantuneet (Nyman 2016).

Yliopistojen uudistuneiden hallitusten toiminnasta tai edes koostumuksista ei Suomessa kuitenkaan tiedetä paljoakaan (ks. kuitenkin Leiniö 2007; OKM 2018). Paikatakseni aukkoa tarkastelen tässä artikkelissa suomalaisyliopistojen hallitusjäseniä eliittitutkimuksen menetelmin ja tuotan samalla perustietoa yliopistojen hallitusten koostumuksista, peruspiirteistä ja niiden ulkopuolisten jäsenien taustoista. Tutkimuskohteenani ovat suomalaisyliopistojen hallitusten ulkopuoliset jäsenet vuosilta 2010–2020 eli sellaiset hallitusjäsenet, jotka eivät ole yliopistoyhteisöjen keskuudesta vaaleilla valittavia. Yhteensä tällaisia hallitusjäseniä on ollut tarkastelujaksolla 193, ja heillä on ollut 197 hallituspaikkaa. Tutkin, millaisia sidosryhmiä ja taustoja näillä hallitusjäsenillä on, millaisia (intressi)ryhmiä ja vallan kenttiä he edustavat sekä millaisia eliittiyhteyksiä he luovat ja tuovat mukanaan yliopistoihin. Taustalla kulkee pohdinta siitä, miten hallitusjäsenien (eliitti) yhteydet vaikuttavat yliopistojen itsehallinnon ihanteisiin ja käytännön edellytyksiin.

Tarkastelemalla eri vallan kenttien välisiä suhteita osoitan, miten ulkopuolisten vahvistunut asema

on keskittänyt yliopistollista valtaa erilaisten eliittien käsiin ja hierarkioiden huipuille. Elinkeinoelämän eliitti on vallannut merkittävimmän osan ulkoisista hallituspaikoista, ja huipputuloisten edustus yliopistojen hallituksissa on huomattavan suuri. Myös akateemisen tai hallinnollisen eliitin asema on vahvistunut ulkoisten jäsenien myötä: hallituksissa istuu runsaasti yliopistojen entisiä rehtoreita, vararehtoreita, tutkimuslaitosten johtajia ja korkeita virkamiehiä. Tulkintani mukaan eri eliittien vahva edustus yliopistojen hallituksissa haastaa yliopistojen itsehallintoa – ymmärrettynä niiden kykynä ohjata itse omaa toimintaansa – sekä kolmikantaisen yliopistodemokratian perusteita ja edellytyksiä.

Uusi autonomia – muuttuvat hallitukset ja eliitit

Yliopistojen autonomia, itsehallinto, on ollut keskeinen periaate modernin ajan länsimaissa. Yliopistot on usein käsitetty tai määritelty taloudellis-hallinnollisesti autonomisiksi siten, että niiden on ollut tarkoitus hallinnoida itse itseään (ks. Miettinen 2001). Suojaamalla tieteellisen yhteisön asemaa tutkimusta ja opetusta koskevassa päätöksenteossa on pyritty luomaan institutionaaliset takeet tieteen ja ylimmän opetuksen vapaudelle (Tuori 2011, 625). Taloudellis-hallinnollisen itsehallinnon tarkoituksena on siis ollut turvata tieteen harjoittamisen riippumattomuus poliittisista, yhteiskunnallisista ja taloudellisista paineista (HE 250/1990 vp, 5; Miettinen 2001).

Yliopistojen itsehallinto on kuitenkin eri maissa ja eri aikoina saanut hyvinkin erilaisia ilmenemismuotoja. Etenkin yliopistojen suhde valtioon on vaihdellut. Berit Asklung kollegoineen (1999) on typologisoinut valtion ja yliopistollisen itsehallinnon suhdetta ja esittänyt neljä mallia: 1) humboldtilainen malli, jossa valtio takaa yliopistojen autonomian ja suojelee tiedettä ulkoisilta voimilta; 2) tyypillisesti Isossa-Britanniassa käytössä ollut

1 Yliopistoyhteisöllä viitataan läpi artikkelin yliopistolaisissa määriteltyihin ryhmiin: professoreihin, muuhun henkilöstöön ja opiskelijoihin.

malli, jossa valtio kunnioittaa tieteen vapautta tarjoamatta kuitenkaan erityisiä takeita sille; 3) malli, jossa valtio ohjaa yliopistoja aktiivisesti sosiaalisten tavoitteiden saavuttamiseksi; ja lopulta 4) malli, jossa autonomia toteutuu lähinnä siten, että yliopistot toimivat markkinoilla itsenäisinä palveluntarjoajina, ja valtio tarjoaa korkeintaan tukiaisia. Michael Shattock (2016) on vastaavasti tehnyt jakoa humboldtilaiseen, napoleonistiseen ja valtiosta irralliseen malliin. Humboldttilaisessa mallissa tutkimus ja opetus on kytketty toisiinsa monitieteisissä yliopistoissa, kun taas Ranskan napoleonistisessa mallissa tutkimus on ollut sijoitettuna erityislaitoksiin. Molemmissa malleissa tutkimusinstituutioiden suhde valtioon on ollut läheinen. Sen sijaan Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa yliopistot ovat toimineet suhteellisen etäällä valtiosta, eikä valtio ole suuremmin puuttunut niiden toimintaan.

Suomessa käsitykset tieteen autonomiasta ja sitä ohjaavat käytännöt ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet merkittävästi juuri tällaisten typologioiden välillä. Suomen mallissa on historiallisesti ollut piirteitä vahvasta valtion ohjauksesta, mutta toisaalta yliopistojen itsehallinto on ollut kirjattuna jopa perustuslakiin – ensin koskien Helsingin yliopistoa ja vuodesta 2000 lähtien kaikkia yliopistoja. Lisäksi suomalaisyliopistoille on 1900-luvun jälkipuoliskolta lähtien ollut ominaista demokraattisesti järjestetty sisäinen hallinto. Kolmikantainen yliopistodemokratia, humboldtilaiseen malliin kuuluva professorien vahva asema ja perustuslaissa turvattu itsehallinto ovat Suomessa kulkeneet vahvan valtionohjauksen rinnalla (Kaarninen ym. 2000; Kallioinen & Louekari 2019; Kolbe 1996; Välimaa 2019).

2000-luvun muutoksia kuvaa ennen kaikkea yliopistojen irtaantuminen valtion keskushallinnosta ja julkishallinnon viranomaisorganisaatiosta, mitä esimerkiksi yliopistojen rehtorit edistivät vuosituhannen alussa (Suomen yliopistojen reh-

torien neuvosto 2002; 2005). Rehtorien vaatimukseksi oli muuttaa yliopistot valtion tilivirastoista itsenäisiksi oikeushenkilöiksi. Tällä haluttiin irtaantua eduskunnan budjettivallasta eli käytännössä liikkua lähemmäksi anglo-amerikkalaista mallia. Lopputuloksena on syntynyt yliopistoja, jotka ovat virkamiesjohdon, poliitikkojen ja eräiden rehtorien mukaan aiempaa autonomisempia (ks. esim. Lappalainen 2012), mutta monien yliopistolaisten mielestä vähemmän autonomisia (Rinne 2016; Tomperi 2009). Valtiosääntötutkijoiden näkökulmasta ne puolestaan eivät ole yhtään sen enempää tai vähempää autonomiaa kuin aiemminkaan (Tuori 2011).

Tulkintojen ristiriitaisuutta selittänee ainakin keskustelijoiden erimielisyys siitä, onko valtiollinen ohjaus tosiasiaa vähentynyt, koska ministeriö ohjaa yliopistoja edelleen voimakkaasti rahoitusmallilla ja tulossopimuksilla (Seuri & Vartiainen 2018). Näkemykset poikennevat toisistaan myös siksi, ettei valtio-ohjauksen tilalle tulleista – itsehallintoa kenties uudella tavalla rajoittavista – valankäytön muodoista ole paljoakaan tutkimusta. Samoin huomiotta on usein jäänyt se, millainen on ollut uuden oikeushenkilöaseman tuoman autonomian ja yliopistodemokratian suhde. Analyysien puutteessa keskustelijoiden on ollut helppo puhua toistensa ohi.

Käytännössä yliopistojen autonomian edellytyksiä ja toteutumistapoja on muokattu viime vuosikymmeninä yliopistolakireformeilla, jotka ovat johtaneet rajuihin hallinnollisiin muutoksiin niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. Lakireformien taustalla voi nähdä useita tekijöitä, kuten julkishallinnon muuttuneet trendit (Veiga ym. 2015) ja kasvaneen taloudellisen-poliittisen kiinnostuksen yliopistoja kohtaan osana tietotalouden strategioita. Yliopistoilta on alettu odottaa suurempaa tulosvastuullisuutta, ja niiden vaikutavuutta on alettu ohjata ja mitata aktiivisemmin (Jessop ym. 2008; Kauppinen & Kaidesoja 2014).

Yliopistojen hallintomalleja onkin asteittain muokattu niin, että ne muistuttavat yhä voimakkaammin yrityksiä tai uuden julkisjohtamisen ihanteiden mukaisia organisaatioita (Veiga ym. 2015). Vakiintuneen tulokinnan mukaan yliopistot ovatkin managerialisoituneet voimakkaasti 2000-luvulla (ks. esim. Mälkiä & Vakkuri 1998; Poutanen ym. 2020; Tomperi 2009).

Osana kehitystä myös yliopistojen hallitusten kokoonpanoja ja tehtäviä on muutettu lainsäädännöllä. Näin myös Suomessa. Vuoden 1997 yliopistolain mukaan suomalaisyliopistojen ylin päättävä elin oli yhteisön jäsenistä koostettu hallitus, jonka puheenjohtajana toimi rehtori. Hallituksissa noudatettiin kolmikantaperiaatetta, eli niissä oli oltava edustus professorikunnasta, muusta henkilöstöstä sekä opiskelijoista. Laki mahdollisti, että *enintään* kolmannes hallitusjäsenistä oli yliopistoyhteisön ulkopuolisia, *mutta se ei edellyttänyt* tätä. Vuoden 2005 lakimuutoksella säädettiin, että hallituksessa *oli oltava* myös ulkopuolinen edustus (Laki yliopistolain muuttamisesta 715/2004). Lain mukaan "hallituksen jäsenistä *vähintään* yksi ja *enintään* kolmannes [oli] valittava henkilöistä, jotka eivät ole yliopiston henkilöstöä eivätkä opiskelijoita"² Lopulta vuoden 2009 laki vei kehitystä merkittävästi pidemmälle vahvistamalla entisestään ulkoisten jäsenten asemaa ja myös hallitusten tehtäviä. Lakia säädettäessä katsottiin, että vastuu yliopiston vakavaraisuuden säilyttämisestä vaatii vahvan päätöksentekovallan antamista yliopiston hallitukselle (HE 7/2009, 58). Laki paitsi lisäsi hallitusten tehtäviä nyt myös *edellyttää*, että *vähintään* 40 prosenttia hallituksesta – mukaan lukien puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja – tulee valita yliopistoyhteisön ulkopuolelta. Lisäksi laki mahdollisti säätiöyliopistot uutena oikeudellisena olomuotona ja näihin *kokonaan* ulkopuoliset hallitukset: säätiöyliopistojen perustajille taataan

säätiöyliopistoissa³ kolme hallituspaikkaa seitsemästä, yliopistoyhteisöille ei yhtäkään (ks. Kuusela ym. 2021).

Vuoden 2009 siirtymä oli merkittävä juuri siinä, miten sen myötä sidosryhmille taattiin vahva edustus yliopistojen hallitukseen samalla, kun yhteisöjen asemaa heikennettiin. Siinä missä vuoden 1997 laki mahdollisti ulkopuoliset jäsenet ja vuoden 2005 laki velvoitti nimittämään heitä asettaen määrälle kuitenkin enimmäiskaton, vuoden 2009 laki asetti ainoastaan vähimmäismäärän (sekä julkisoikeudellisiin yliopistoihin kiintiön yliopistoyhteisölle) ja jätti säätiöyliopistoista pois määräyksen yliopistoyhteisön edustajista. Kun vielä edellinen laki takasi kaikkien yliopistojen hallitukseen yliopistoyhteisölle vähintään kahden kolmanneksen enemmistön, uusi laki jätti yhteisön pakollisen edustuksen pois säätiöyliopistoista ja kutisti sen julkisoikeudellisissa yliopistoissa ääritapauksessa 1–2 henkilöön kustakin ryhmästä.

Lakia säädettäessä hallitusten kokoonpanoista ja valintatavasta käytiin perustavanlaatuista keskustelua, sillä alun perin lainvalmistelijoiden tahtona oli estää kokonaan yliopistolaisten edustus säätiöyliopistojen hallituksissa ja siirtää hallituksen valinta pois yliopistoyhteisöltä (HE 7/2009). Perustuslaki-valiokunta piti kuitenkin tavoitetta mahdottomana perustuslain takaaman itsehallinnon näkökulmasta. Lausunnossaan valiokunta edellytti, että kaikkien yliopistoyhteisöön kuuluvien tulee olla kelpoisia hallituksen jäseniksi myös säätiöyliopistoissa, ja kokoonpanon tulee määräytyä yliopistoyhteisön päätöksellä (PEVL 11/2009; PEVL 18/2009). Yhteisölle ei kuitenkaan turvattu lailla edustusta.

Yliopistojen hallintomalleja ja hallituksia koskevat muutokset ovat olleet samansuuntaisia Eu-

2 Korostukset kirjoittajan.

3 Vuonna 2021 säätiöyliopistoja ovat Aalto-yliopisto ja Tampereen yliopisto, henkilöstö- ja opiskelijamääriltään Suomen toiseksi ja kolmanneksi suurimmat yliopistot.

roopan eri maissa (De Boer & File 2009; Kretek ym. 2013; Veiga ym. 2015). Muutoksia on yhdistänyt ainakin kolme piirrettä (Kretek ym. 2013, 41), jotka näkyvät myös Suomessa. Ensinnäkin ulkopuolisia jäseniä sisältävien – tai niistä kokonaan koostuvien – hallitusten idea on toteutunut samansuuntaisena ympäri Eurooppaa lakireformien myötä. Toiseksi hallituksille on annettu lisää valtaa ja niistä on muodostunut tärkeitä päätöksentekijöitä erotuksena aiemmasta neuvoa-antavasta roolista. Käytännössä kaikissa muutoksen läpikäyneissä maissa hallitusten rooleihin kuuluu (yritysten hallitusten tapaan, ks. Veiga ym. 2015) strateginen suunnittelu, budjettivalta ja osallistuminen johdon valitsemiseen (Kretek ym. 2013, 42), mutta hallitukset eivät yleensä määrää opetusohjelmien sisällöistä, opiskelijoiden sisäänotosta tai akateemisen henkilökunnan palkkaamisesta. Samalla kollegiaalisten päätöksentekojen (konsistorit, kollegiot, senaatit) rooli on kutistunut ja tullut alisteiseksi hallitusten ja operatiivisen johdon vallalle (emt., 40). Kolmanneksi ulkopuolisten kasvanut valta on herättänyt kasvavaa vastustusta yliopistojen sisällä (ks. Suomessa Sintonen 2009).

Hallitusten muuttuneet tehtävät ja kokoonpanot ovat saaneet tutkijat tarkastelemaan niitä etenkin organisaatio- ja hallinnontutkimuksen näkökulmista (Sherer & Zakaria 2018). Peter Kretek kollegoineen (2013) on esimerkiksi tutkinut ulkopuolisten hallitusjäsenien osuuksia, rooleja ja käytäntöjä sekä typologisoinut hallitusten tehtäviä yhdeksässä Euroopan maassa. Suomea muistuttavan Tanskan kokemuksia puolestaan on tutkinut Stephen Carney (2006) haastatteleamalla yliopistojen hallitusjäseniä heidän työtään koskevista näkemyksistään. Organisaatiotutkimuksellisten kysymyksenasettelujen sijaan tässä artikkelissa huomioni on kuitenkin siinä, millaisia (intressi)ryhmiä ja vallan kenttiä ulkopuoliset hallitusjäsenet edustavat ja millaisia eliittiyhteyksiä he synnyttävät. Näkökulmani on näin ennen kaikkea eliittitutkimuksellinen.

Eliittitutkimuksessa on usein jäljitetty erilaisten ryhmien, henkilöiden ja instituutioiden sisäisiä ja keskinäisiä kytköksiä sekä kartoitettu näin valtakeskittyymiä yhteiskunnan eri osa-alueilla. Tarkasteltavana ovat olleet esimerkiksi erilaiset valtaeliitit, sosiaaliset sulkeumat ja toisiinsa linkittyvät sisäpiirit (Larsen & Ellersgaard 2018; 2017; Maclean ym. 2017; Mills 1956). Yksi keskeinen osa viime vuosikymmenten eliittitutkimusta on keskittynyt jäljittämään kytköksiä eri yritysten hallitusten välillä. Tämä niin sanottu *interlocking directorates*-tutkimus (ks. esim. Carroll & Sapinski 2011; Heemskerk 2011) on kuvannut yritysten hallitusjäsenien välisiä verkostoja sekä näin kartoittanut vallan sisäpiirejä ja elinkeinoelämän vahvimpia toimijoita. Tutkimusalueen kehittyessä verkostoja ja kytköksiä on kartoitettu yhä useammin myös yritysten hallitusten ja yhteiskunnan muiden instituutioiden tai valtakeskittyemien välillä (Larsen & Ellersgaard 2018; 2017; Maclean ym. 2017). Tällainen analyysi, jossa etsitään toimintakentät ylittäviä kytköksiä, on kiinnostunut niin sanotuista sillanrakentajista tai silloittajista (*bridging actors*) eli henkilöistä, joilla on valta-asemia eri sektoreilla. Esimerkiksi Mairi Maclean kollegoineen (2017) on kartoittanut tällaisia hypertoimijoita, jotka ylittävät muuten suhteellisen erillään pysyvien eliittien rajoja ja joiden voi siksi nähdä käyttävän merkittävää yhteiskunnallista valtaa. Pierre Bourdieun (ks. esim. 1984; 1996) kenttäteoriasta ammentaen he pitävät tärkeänä tutkia juuri niitä toimijoita, jotka ylittävät kenttien rajoja, sillä vain pieni osa eri valtaverkostojen jäsenistä kykenee tähän (Maclean ym. 2017). Tällaiset hypertoimijat ovat siis keskeinen keino, jolla eliittien dominoimat vallan kentät muodostuvat ja pysyvät koossa (emt., 128).

Yliopistojen hallituksia voi pitää poikkeuksellisen kiinnostavina eliittien (potentiaalisina) solmukohtina. Silloittajia, jotka ylittävät rajan akateemisen ja muiden kenttien välillä, voi pitää erityisen vahvoina hypertoimijoina, koska akateeminen kenttä on perinteisesti ollut juuri

riippumattomuusihanteensa ja meritokraattisen hierarkkisuu­tuensa vuoksi vaikeasti saavutettava tai valloitettava (Bourdieu 1988). Ulkopuolisten hallitusjäsen­ten voi katsoa ylittävän meritokratian ja itsehallinnon pystyttämiä palomuu­reja sekä näin olevan merkittäviä silloittajia. Yliopisto­jen ja yritysmaailman hallitusten kytköksiä sekä mahdollisia eturistiriitoja onkin tutkittu etenkin Yhdysvalloissa (Pusser 2006; Slaughter ym. 2014) ja esimerkiksi Saksassa (Nienhüser & Jacob 2008), mutta Suomessa kysymys ei ole noussut esiin (ks. kuitenkin Leiniö 2007), vaikka yliopistojen joh­tamista onkin tutkittu jonkin verran (ks. esim. Kohtamäki 2019).

Ulkopuoliset hallitusjäsenet muuttuneen autonomian peileinä: aineisto ja menetelmät

Eliittitutkimusten lähtökohdista ammentaan selvitän seuraavaksi suomalaisyliopistojen hallitusten koostumuksia ja niiden jäsen­ten kytköksiä yliopistomaailman ulkopuolelle. Tutkimusta varten on koottu tiedot kaikista vuoden 2009 yliopistolain jälkeisistä yliopistojen hallituksista (2010–2020), mutta keskityn analyysissäni yliopistoyhteisöjen ulkopuolisiin jäseniin eli jäseniin, joita *ei ole valittu vaaleilla* edustamaan yliopistoyhteisöjen laissa määritellyjä ryhmiä.⁴ Juuri ulkopuolisten hallituslaisten voi ajatella vahvimmin haastavan vakiintuneita käsityksiä yliopisto­autonomiasta ja luovan kytköksiä eliittien välille. Näitä ulkopuolisten hallituspaikkoja on vuosina 2010–2020 ollut 197 kappaletta, joista 153 on ollut julkisoikeudellisissa yliopistoissa ja 44 säätiöyliopistoissa. Eri *henkilöitä* hallituspaikoilla on ollut 193. Käytännössä raja­us ulkopuolisiin tarkoittaa, että tarkastelen julkisoikeudellisten yliopistojen hallitusjäsenistä ainoastaan niitä jäseniä, jotka on

valittu vaalien ohi,⁵ kun taas säätiöyliopistoista tarkasteltavina ovat *kaikki* hallitusjäsenet, koska säätiöyliopistoissa ei valita hallitusjäseniä vaaleilla.⁶ Vuotta 2010 voi pitää luontevana aloitusajankohtana tarkastelulle, koska silloin voimaan astunut laki edellytti yliopistojen hallitukseen merkittävää ulkopuolista edustusta, ja lakia on pidetty yleisesti yliopistopolitiikan vedenjakajana.

Tarkastelen yliopistojen hallitusaineistoa monimenetelmällisesti ja yhdistelemällä sitä kahteen muuhun aineistoon. Tutkimuksen ensivaiheessa kokosimme *Kohti parempaa yliopistomaailmaa* -hankkeen tutkimusryhmässä listan yliopistojen hallitusjäsenistä ja selvitimme laadullisesti hallitusjäsen­ten taustoja julkisista lähteistä, kuten nimitysuutisista, LinkedIn-palvelun julkisista profiileista ja eri organisaatioiden verkkosivuilta.⁷ Saksalaisyliopistoja tutkineiden Werner Nienhüserin ja Anna Katharina Jacobin (2008) tavoin luokittelimme hallitusjäsenet institutionaalisten taustojensa perusteella eri kategorioihin. Bourdieulaisittain (1984; 1996) näitä kategorioita voi kutsua myös (sosiaalisiksi) kentiksi ja vallan kentiksi tai organisaatioteorioita mukailien institutionaaliseksi kentiksi (Scott 1995, 206–207). Luokittelimme siis henkilöt eri kategorioihin keskeisimpien taustayhteisöjensä perusteella, kvantifioimme tulokset ja hahmotimme merkittäviä klustereita hallitusjäsen­ten listalta. Luokittelut tehtiin pääosin nimityksen aikaisen ammatin tai

5 Ulkopuolisia jäseniä on ollut julkisoikeudellisissa yliopistoissa 40–56 prosenttia hallitusjäsenistä (OKM 2016).

6 Säätiömuotoisen Tampereen yliopiston hallitukseen valittiin vuosina 2018–2019 kaksi henkilöä, joita voi pitää myös yliopistoyhteisön jäseninä. He ovat siis rajatapauksia, mutta koska heitä ei ole valittu vaaleilla, heidät on tässä tutkimuksessa laskettu ulkopuolisisiksi.

7 Kokoamistyötä teki Auli Harju, ja taustaselvityksen teki pääosin Veera Kaleva. Suurkiitos heille, kuten myös muille *Kohti parempaa yliopistomaailmaa* -hankkeen tutkijoille.

4 Jatkoissa kirjoittaessani hallitusjäsenistä viittaan lähtökohtaisesti ulkopuolisiin hallitusjäseniin, ellen toisin mainitse.

työpaikan ja nimitysuutisissa mainittujen meriittien perusteella, mutta etenkin rajatapauksissa huomioitiin myös henkilöiden sosiaalisia polkuja (Bourdieu 1990).

Vaikka sosiaaliset luokittelut ovat väistämättä yksinkertaistavia ja vaativat aina tulkintaa, useimpien hallitusjäsenten luokittelu oli suhteellisen helppoa: teatterinjohtajan, kansliapäällikön ja teknologiayrityksen toimitusjohtajan kentät on verrattain helppo erottaa toisistaan. Kuvaan kategorioiden luokitteluperusteita tarkemmin analyysiosiossa. Koska tällainen laadullisesti kerätty taustatieto on kuitenkin väistämättä vain osittaista, eikä sen perusteella voi tehdä luotettavia päätelmiä koko joukon eliittikytköksistä, tutkimuksen toisessa vaiheessa vertasimme yliopistojen hallitusjäseniä suomalaisyritysten hallitusjäsenistä ja Suomen suurituloisimmasta promillesta koottuihin aineistoihin.⁸ Yritysten hallitusjäseniä koskeva aineisto, joka on koottu Alma Talentin tietokannasta, kattaa liikevaihdoltaan Suomen 500 suurimman yrityksen hallitusjäsenet vuosilta 2012–2020. Suurituloisimman promillen lista puolestaan kattaa vuosien 2007–2016 yhteenlasketuilla tuloilla Suomen suurituloisimpaan promilleen nousseet henkilöt (ks. Kantola & Kuusela 2019).

Käsittelen koko 2010-lukua yhtenäisenä tarkastelujaksona eli en tarkastele hallitusjäsenten sidonnaisuuksia vain jonain tietynä hetkenä. Pidempää ajanjaksoa perustelee se, että en ole artikkelissa kiinnostunut ainoastaan niistä poluista, joita pitkin yliopistojen hallitukseen nousee, enkä henkilöiden kytköksistä tietynä ajankohtana, vaan tarkastelen sitä, miten hallituslaiset kytkevät eri instituutioita ja vallan kenttiä toisiinsa. Selvitän siis, missä määrin yliopistojen hallitusjäseniä voi pitää siltoja rakentavien ja sektorirajoja ylittävien eliittien jäseninä ja miten he luovat tällaisia eliittejä. Näin tarkasteltavana on myös se,

millaisia kytköksiä hallitusjäsenillä on ollut hallituskauttaan ennen tai sen jälkeen. Aineistojen pitkäähköt aikajänteet mahdollistavat valtaeliittien tarkastelemisen yli yksittäisten hetkien, mutta aineistojen lievä eritahtisuus on myös syytä pitää mielessä tuloksia tulkittaessa.

Analyysissa olen kiinnostunut erityisesti hallitusjäsenten kytköksistä *elinkeinoelämään ja poliittiseen tai julkiseen valtaan*. Näiden rinnalla tarkastelen myös *tiedeyhteisön* sisäistä hierarkisoitumista ja managerialisoitumista siten kuin se ilmenee hallitusjäsenyyksissä. Syytä tähän fokukseen on vähintään kolme.

Ensinnäkin tutkimuksen ensivaiheen kartoituksessa kävi nopeasti ilmi, että keskeisimmät ulkoiset ”kentät”, joihin yliopistojen hallitusjäsenillä on ensisijaisia kytköksiä, ovat nimenomaan elinkeinoelämä ja julkinen valta. Tulokset noudattelevat tältä osin myös kansainvälisiä tutkimustuloksia. Esimerkiksi Nienhüser ja Jacob (2008) ovat tutkineet yliopistojen hallituksia Saksassa ja havainneet, että kolmasosa hallitusjäsenistä tulee yritysmaailmasta ja noin viidesosa yritysmaailman johdosta. Poliitiikan ja virkamieskunnan edustajia on heidän aineistossaan noin 13 prosenttia, muut ulkoiset ryhmät ovat pienempiä. Toiseksi voi ajatella, että juuri elinkeinoelämän taloudellinen valta sekä poliitikkojen ja virkamiesten edustama julkinen valta ovat ne keskeisimmät sektorit, voimat tai kentät, joista yliopistojen on ollut tarkoitus olla riippumattomia jopa siinä määrin, että yliopistojen itsehallinto on kirjattu perustuslakiin (Kuusela & Kaleva 2020).

Kolmanneksi viimeaikaiset kehityskulut korkeakoulupolitiikassa – kuten säätiöyliopistojen synty ja rehtorien vahvistunut asema – ovat vihjanneet, että vallankäyttö korkeakoulusektorilla on rajussa muutoksessa. Yhtäältä muutokset ovat olleet seurausta elinkeinoelämän aktivoitumisesta korkeakoulupolitiikassa (Kuusela ym. 2021). Toisaalta niitä on perusteltu tarpeella etäännyttää yliopistoja valtiosta

8 Vertailutyön teki Leevi Saari. Kiitos siitä.

TAULUKKO 1. Yliopistojen hallitusten ulkopuolisten jäsenten (2010–2020, 197 kpl) ensisijaisesti edustamat vallan kentät

KENTTÄ	HALLITUSPAIKKOJEN LUKUMÄÄRÄ	PROSENTTIOSUUS ULKOPUOLISTEN HALLITUSPAIKOISTA
ELINKEINOELÄMÄ	77	39
jonka edustajista hallituspaikka suuryrityksessä	39	
TIEDEYHTEISÖ	56	28
jonka edustajista professoreja	45	
jonka edustajista hallinnollista eliittiä	26	
JULKINEN JA POLIITTINEN VALTA	41	21
jonka edustajista kansanedustajia	11	
jonka edustajista ministereitä	9	
KULTTUURI JA TAIDE	11	6
JÄRJESTÖT	8	4
LUOKITTELEMATTOMAT	4	
YHTEENSÄ	197	

sekä halulla lisätä ammattijohtajuuden edellytyksiä yliopistoissa (HE 7/2009; Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto 2005). Näiden kehityskulkujen vuoksi juuri elinkeinoelämän valtaa ja julkisen vallan läsnäoloa yliopistojen ylimmässä hallinnossa sekä tiedeyhteisön edustuksen mahdollista hierarkisointumista on syytä tarkastella lähemmin. Kuvaamalla elinkeinoelämän, politiikan ja akateemisen eliitin läsnäoloa yliopistojen hallituksissa tutkin siis eri eliittiryhmien päällekkäisyyksiä sekä kuvaan samalla autonomian ja riippumattomuuden käytännön tilaa yliopistoissa vuoden 2009 yliopistolain jälkeen.

Ulkopuoliset hallitusjäsenet: elinkeinoelämän ohjaksissa hierarkioita synnyttäen

Yliopistojen ulkopuolisilla hallitusjäsenillä on tavoiteltu erilaisten sidosryhmien vahvempaa in-

tegroimista osaksi yliopistoja (HE 7/2009; Itonen 2006; OKM 2007). Mahdollisia sidosryhmiä on kuitenkin lukuisia, joten on syytä katsoa tarkemmin, mihin ryhmiin yliopistot ovat ensisijaisesti rakentaneet suhteita hallitusjäsentensä ja heidän institutionaalisten kytkönsensä kautta.

Edellä kuvaamani luokittelutyön perusteella suomalaisyliopistojen hallitusjäsenten taustoista hahmottuu viisi eri kenttää, joita heidän voi katsoa ensisijaisesti edustavan: 1) elinkeinoelämä, 2) tiedeyhteisö, 3) julkinen tai poliittinen valta, 4) järjestöt eli kolmas sektori sekä 5) kulttuuri ja taide. Hallitusjäsenten institutionaaliset taustat tai ”kotikentät” on kuvattu taulukossa 1. Kentät itsessään tuskin yllättävät suuresti, mutta niiden keskinäisissä painoarvoissa ja sisäisissä koostumuksissa on jo enemmän tarkasteltavaa.

TAULUKKO 2. Yliopistojen hallitusten ulkopuolisten jäsenten (2010–2020, 197 kpl) ominaisuuksia

	HALLITUSPAIKKOJEN LUKUMÄÄRÄ	PROSENTTIOSUUS ULKOPUOLISTEN HALLITUSPAIKOISTA
Professoreja yhteensä	68	35
Suuryritysten hallitusten jäseniä yhteensä (2012–2020)	52	26
Ylimmässä tulopromillessa (2007–2016)	43	22
1930-luvulla syntyneitä	2	1
1940-luvulla syntyneitä	43	22
1950-luvulla syntyneitä	65	33
1960-luvulla syntyneitä	45	23
1970-luvulla syntyneitä	21	11
1980-luvulla syntyneitä	6	3
1990-luvulla syntyneitä	1	> 1
Syntymäaika ei tiedossa	14	7

Taulukosta 1 ilmenee, että yliopistojen ulkopuolisille hallituspaikoille nousee useimmin elinkeinoelämästä. Ulkopuolisista hallitusjäsenistä 39 prosenttia (77/197) edustaa elinkeinoelämää. Toiseksi vahvin kotikenttä on tiedeyhteisö 28 prosentin (56/197) edustuksella, ja kolmanneksi eniten eli 21 prosenttia (41/197) hallitusjäsenistä nousee poliittisen tai julkisen vallan kentältä. Järjestösektorin ja kulttuurin sekä taiteen edustajat kattavat yhteensä vain 10 prosenttia (19/197) hallituslaisista.⁹ Neljä henkilöä on jätetty luokittelematta kenttien väliin tai ulkopuolelle sijoittuvien taustojensa vuoksi.

Kolme suurinta ryhmää noudattelevat yllättävänkin selvästi Burton Clarkin (1983) klassista jäsenystä, jossa hän pelkisti yliopistojen toiminnanohjauksen kolmen valtatahon – *valtion*,

markkinoiden ja akateemisen oligarkian – kamppailuksi. Hallitusanalyysi osoittaa, että suomalaisessa 2010-luvun kamppailussa on nimenomaan ollut kyse erilaisten eliittien – tai oligarkioiden – välisestä vallan (uus)jaosta, jossa niskan päällä on ollut elinkeinoelämä ja häviävässä asemassa yliopistodemokratia kolmikantaisessa muodossaan (ks. myös Kuusela ym. 2021). Seuraavaksi esittelen eri kentät ja niiden edustajien piirteitä tarkemmin.

Elinkeinoelämä

Elinkeinoelämän edustajat muodostavat yliopistojen hallitusjäsenten suurimman yksittäisen ryhmän. Elinkeinoelämän edustajiksi on luokiteltu henkilöt, jotka työskentelevät ensisijaisesti yksityisellä sektorilla.

Kun yliopistojen hallitusjäsenten listaa vertaa Suomen 500 suurimman yrityksen hallitusjäsenten listaan vuosilta 2010–2020, selviää,

9 Koska prosenttiluvut on pyöristetty kokonaisluvuiksi, kokonaisuus ei summaudu tasan sataan.

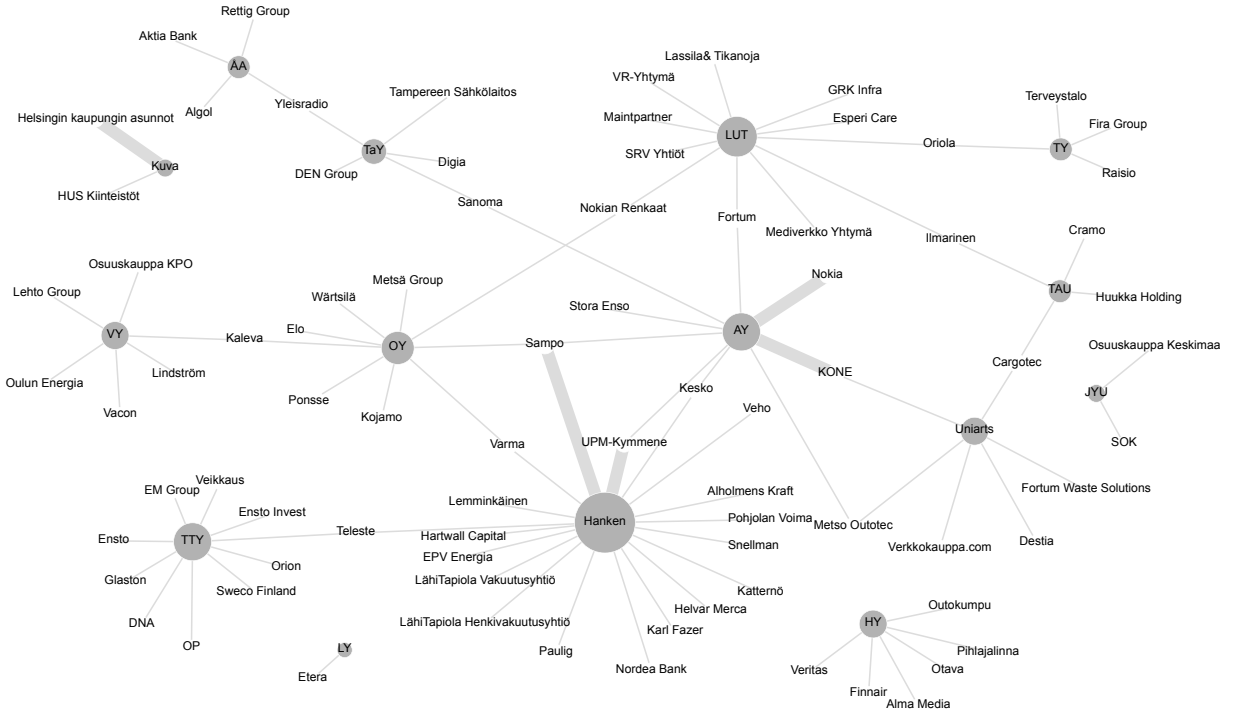
että yliopistojen hallitusjäsenillä on vahvat sidokset suurimpien suomalaisyritysten huipupaikkoihin. Tulosten mukaan noin puolella (50 %) elinkeinoelämän edustajista on ollut vähintään yksi hallituspaikka suuryrityksessä. Tällaisia henkilöitä on yhteensä 39, eli merkittävä määrä elinkeinoelämän edustajista kuuluu samalla yritysten hallitusvaltaa käyttävään eliittiin. Jos mukaan lasketaan myös ensisijaisesti muita kenttiä edustavien henkilöiden hallituspaikat suuryritysten hallituksissa, suuryrityksissä hallitusvaltaa käyttävien määrä nousee 52 jäseneseen (ks. Taulukko 2). Kaikista yliopistojen ulkopuolisista hallitusjäsenistä siis noin neljäsosa (26 %) on ollut myös suuryrityksen hallituksessa.

Vähintään kaksi hallituspaikkaa suuryrityksissä on ollut noin kymmenesosalla (20/197) yliopistojen ulkopuolisista hallitusjäsenistä. Merkittävimpiä elinkeinoelämän hallitusvaikuttajia ovat tarkastelujaksolla olleet kuudella suuryrityksen hallituspaikalla Risto Murto (Oulun yliopisto sekä Keskinäinen Vakuutusyhtiö Kaleva, Nokian renkaat, Kojamo, Varma, Wärstilä ja Sampo), viidellä hallituspaikalla Berndt Brunow (Hanken sekä UPM-Kymmene, Lemminkäinen, Karl Fazer, Varma ja Hartwall Capital) ja Philip Aminoff (Hanken sekä Veho, Helvar, Paulig, LähiTapiolan vakuutusyhtiö ja LähiTapiolan Henkivakuutusyhtiö) sekä neljällä hallituspaikalla Anne Brunila (Aalto-yliopisto sekä Sampo, Kone, Stora Enso ja Sanoma), Roger Holm (Hanken sekä Alholmens Kraft, Ketternö, Pohjolan Voima ja EPV Energia), Karri Kaitue (Taideyliopisto sekä Cargotec, Metso Outotec, Destia ja Fortum Waste Solutions) ja Marjo Miettinen (Tampereen teknillinen yliopisto sekä EM Group, Teleste, Ensto ja Ensto Invest). Tutkimuskirjallisuudessa tällaisia henkilöitä nimitetään linkkaajiksi (Ruostetsaari 2014), sillä he linkittävät toiminnallaan useita hallituksia ja valtakeskittyymiä toisiinsa.

Yliopistoista selvästi vahvimmat yhteydet yritysten hallituksiin on ollut Hankenilla, jonka hallitusjäsenillä on ollut tarkastelujaksolla yhteensä 21 paikkaa suuryritysten hallituksissa. Toiseksi eniten hallituspaikkalinkejä on ollut Aalto-yliopiston ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston hallituslaisilla (11). Vastaavasti Lapin yliopistolla hallitusyhteyksiä on vain yksi ja Jyväskylän yliopistolla kaksi. Kuviossa 1 on visualisoitu kunkin yliopiston hallitusjäsenien hallituspaikat yrityksissä. Ohut viiva tarkoittaa yhtä linkkiä, paksumpi viiva kahta. Yhtiöitä, joihin yliopistojen hallituslaisilla on ollut hallitusyhteyksiä vuosina 2012–2020, on yhteensä 81. Hallitusyhteyksiä on siis suhteellisen monipuolisesti eri aloille ja eri omistajapohjaisiin yrityksiin: linkkejä on niin työeläkevakuutusyhtiöihin kuin vähittäiskaupan, palvelualan, vientiteollisuuden, energia-alan ja pankkialankin yrityksiin. Yrityksistä osa on perheomisteisia, osa pörssiyrityksiä ja osalla vahva valtio-omistus. Yksittäisten yritysten hallituksista vahvimmat yhteydet yliopistojen hallituksiin muodostuu Sampo-konsernilla (4 linkkiä) sekä Koneella ja UPM-Kymmenellä (3 linkkiä). Jos tarkastellaan yritysten hallituksissa istuttujen hallitusvuosien määrää (uniikkien hallituspaikkojen sijaan), kärjessä ovat samat yhtiöt: yliopistojen hallitusjäsenet ovat istuneet niistä jokaisen hallituksessa tarkastelujaksolla yhteensä vähintään 20 vuotta.¹⁰

10 Kuvioita 1 tarkasteltaessa on muistettava, että yritysten hallitusjäsenyydet kattavat koko tarkastelujakson (2012–2020): tämä tarkoittaa, että joissain tapauksissa henkilö on saattanut saada yrityksen hallituspaikan vasta yliopiston hallituspaikan jälkeen tai jo menettänyt sen tullessaan valituksi yliopiston hallitukseen. Linkit eivät siis kaikissa tapauksissa kerro ajallisesti samanaikaisista yhteyksistä, vaan ne kuvaavat eliittiverkostojen ja yhteyksien rakentumista pitkin 2010-lukua, henkilöiden liikettä eri hallitusten välillä sekä tihentymiä eri yliopistojen ja yritysten ympärillä.

KUVIO 1. Yliopistojen ulkopuolisten hallitusjäsenten hallituspaikat suomalaisissa suuryrityksissä vuosina 2012–2020 ryhmiteltyinä yliopistojen mukaan. Lähteet: Yliopistojen ulkopuoliset hallitusjäsenet vuosina 2010–2020 ja Suomen 500 liikevaihdoltaan suurimman yrityksen hallitusjäsenet 2012–2020.

Laadullisempi selvitystyö yliopistojen hallituslaisten taustoista ja elämänpoluista täydentää kuvaa yksittäisten yritysten painoarvosta, sillä hallitusjäsenten työurissa etenkin Nokia nousee esiin merkittävänä taustatekijänä. Ainakin 13 yliopistojen hallitusjäsenellä on työ- tai hallitushistoriaa Nokiassa. Nokia-yhteydet ovat monella muodostuneet Nokian johtotehtävissä ja esimerkiksi johtoryhmän, ei hallituksen, kautta. Etenkin Aaltoyliopistolla voi nähdä olevan merkittävän vahva sidos Nokiaan: sen yhteensä 16 hallitusjäsenestä vähintään viidellä on Nokia-taustaa, suomalaistaustaisista hallitusjäsenistä jopa puolella (5/10), mikä kuvaa hyvin suomalaisten eliittien ja Nokian keskinäisiä sidoksia vuosituhanen alussa (Lindén 2016). Myös esimerkiksi Fortum ja UPM-Kymmene nousevat laadullisessa selvityksessä muita vahvem-

min esiin, mutta tarkempia huomioita yksittäisten yritysten muodostamista tihentymistä ei käytetty metodologia salli. Yritysten hallitusjäsenyyksien rinnalla monilla elinkeinoelämän edustajilla oli siis myös muita valta-asemia yritysmaailmassa: yliopistojen hallitusjäsenten joukossa oli esimerkiksi toimitusjohtajia, yritysten johtoryhmien jäseniä ja elinkeinoelämän etujärjestöjen johtajia, joilla ei ole ollut hallituspaikkoja, mutta jotka ovat muuten merkittäviä elinkeinoelämän vallankäyttäjiä.¹¹ Lähes kaikki elinkeinoelämän edustajat olivat (olleet) tavalla tai toisella yritysten johtotehtävissä.

11 Koska monenkirjavien meriittien kvantifioiminen on huomattavan vaikeaa, artikkelissa elinkeinoelämän valtaa lähestytään ennen kaikkea hallituspaikka-analyyysillä.

Jos sillanrakentajien valtaa tarkastelee bourdieulaisittain eri kenttien yhdistäjien valtana, taloudellinen pääoma näyttää kääntyvän suhteellisen helposti akateemisella kentällä hyödynnettäväksi pääomaksi (Bourdieu 1986, 243; ks. myös Rowlands 2013). Toiseen suuntaan käännöstä on vaikeampi kuvitella: akateemisella tai kulttuurin kentällä ansioituneet henkilöt tuskin ”kelpaavat” yhtä hyvin liike-elämän johtopaikoille. Kääntymisen vaikeudesta kertoo osaltaan se, että vain neljällä tiedeyhteisön jäseneksi luokitellulla henkilöllä (yhteensä 56) on ollut hallituspaikka myös suur yrityksessä, kulttuurin kentän henkilöistä (yhteensä 11) ei kenelläkään.

Taloudellisen pääoman kääntyminen akateemiseksi vallaksi – ja yliopistojen hallitusjäsenien eliittiasema elinkeinoelämässä – näkyy myös siinä, miten suuri osa yliopistojen hallitusjäsenistä on huipputuloisia. Verrattaessa yliopistojen ulkopuolisten hallitusjäsenien listaa vuosien 2007–2016 Suomen suurituloisimman promillen listaan tulosta voi pitää häkellyttävänä. Peräti 22 prosenttia yliopistojen ulkopuolisista hallituslaisista lukeutuu Suomen suurituloisimpaan promilleen. Tilastollisen keskiarvon perusteella ylimpään tulopromilleen kuuluvia tulisi hallituksissa olla tarkastelujaksolla noin 0,2 henkilöä (eli yksi promille 197 paikasta), kun heitä todellisuudessa on ollut 43 (ks. Taulukko 2). Ylimmällä tulopromillella on siis yliopistojen hallituksissa yli kaksisataakertainen edustus kokoonsa nähden. Kaikki huipputuloiset edustavat aineistossa elinkeinoelämää – lukuun ottamatta (määrittelyavasta riippuen) kahta tai kolmea henkilöä.

Vielä merkittävästi keskivertoa enemmän huipputuloisia on ollut Hankenin ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston hallituksissa, joissa heitä on ollut 45 prosenttia (5/11) ulkopuolisista hallitusjäsenistä. Keskivertoa suurempi huipputuloisten määrä on ollut myös Aallossa (31 %) ja Oulun yliopistossa (30 %), joskin Aallon lukujen luotet-

tavuutta heikentää ulkomailla asuvien hallitusjäsenien suuri määrä.¹² Ero säätiöyliopistojen ja julkisoikeudellisten yliopistojen hallitusten välillä ei ole suuri: suurituloisin promille on hyvin edustettuna myös julkisoikeudellisissa yliopistoissa, joissa huipputuloisilla on 20 prosenttia ulkopuolisten hallituspaikoista verrattuna säätiöyliopistojen 23 prosenttiin.¹³

Huipputuloisten suurta osuutta voi tuskin tulkita sattumaksi – ennemminkin se kertoo (yksityisen) taloudellisen pääoman ja elinkeinoelämän eliitin merkittävästä asemasta myös akateemisessa maailmassa, jonka voisi itsehallintonsa turvin olettaa olevan etäällä yksityisistä taloudellisista intresseistä. Juuri monia huipputuloisia voi pitää siltoja rakentavina hypertoimijoina, sillä heillä on merkittäviä valta-asemia niin talouden kentällä ja elinkeinoelämässä kuin yliopistoissakin. Samalla hallitusjäsenien huipputulot muodostavat huomionarvoisen vastinparin yliopistolaisten palkoille, jotka ovat ennemminkin lähellä suomalaisten keskiansioita (Sivistystyönantajat 2013–2019), ja huomattavan prekaareille urapoluille – työskenteleehän 70 prosenttia yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstöstä määräaikaisissa työsuhteissa (Sivistystyönantajat 2019). Johdon ja lattiataason kasvavat palkkaerot, joista julkisuudessa ja eliittitutkimuksessa on keskusteltu (ks. esim. Bechuck & Freid 2004; Pietiläinen 2017), näyttävät yltävän myös yliopistoihin.

Tiedeyhteisö

Ulkopuolisten hallitusjäsenien toiseksi suurimman joukon (28 %) muodostavat tiedeyhteisön jäsenet. Tieteen autonomian puolustajilla voi olla houkutus tulkita tulosta myönteisenä merk-

12 Nämä henkilöt eivät näy Suomen verotilastoissa, joten luvut voivat olla aliarvioita.

13 Vertailussa on muistettava, että julkisoikeudellisista yliopistoista tarkasteltavana ovat vain ulkopuoliset jäsenet, säätiöyliopistoista kaikki jäsenet.

kinä: tiedeyhteisön merkittävää edustusta voisi tulkita niin, ettei ulkopuolisten lisääntyneen valta ole vakavasti heikentänyt tieteen asemaa ohjausjärjestelmässä vaan ennemminkin moninaistunut tapoja, joilla tiedeyhteisö on edustettuna. Eliittinäkökulma auttaa kuitenkin tulkitsemaan aineistoa myös toisin. Tiedeyhteisön kohtuullinen edustus nimittäin kätkee taakseen piirteitä, jotka kertovat vallan kasautumisesta. Tiedeyhteisön edustajiksi luettavista hallitusjäsenistä nimitetään jopa 80 prosenttia (45/56) on professoreja. Professorien määrä nousee vielä entisestään, jos mukaan lasketaan myös sellaiset professorit, jotka ovat siirtyneet työskentelemään muille sektoreille ja jotka on aineistossa luokiteltu muiden kenttien edustajiksi. Näin laskettuna professorien määrä ulkoisilla hallituspaikoilla nousee 45 jäsenestä 68 jäseneseen (ks. Taulukko 2).

Professorien suuren määrän lisäksi tiedeyhteisön edustajien elitisoitumisesta kertoo myös niin sanotun hallinnollisen eliitin vahva asema hallituksissa (ks. myös Nienhüser & Jacob 2008). Noin puolet tiedeyhteisön edustajista ulkoisilla hallituspaikoilla kuuluu tiedeyhteisön hallinnolliseen eliittiin. Hallinnolliseksi eliitiksi on laskettu henkilöt, jotka ovat olleet rehtoreita, vararehtoreita tai merkittävien tutkimuslaitosten ylimpiä johtajia. Yliopistojen (pääosin entiset) rehtorit, vararehtorit ja kanslerit ovat täyttäneet hallituspaikoista 16, lisäksi kahdesta henkilöstä on tullut rehtori hallitusnimityksen jälkeen. Tutkimuslaitosten ylimpiä johtajia puolestaan on tiedeyhteisön edustajista 10.¹⁴ Hallinnollisen eliitin osuus nousee vielä entisestään, jos mukaan lasketaan elinkeinoelämän ja julkisen vallan alle luokitellut henkilöt. Tällöin rehtorien määrä nousee 18 jäseneseen ja tutkimuslaitosten ylimpien johtajien määrä 12 jäseneseen. Hallinnolliseen eliittiin ei ole

laskettu mukaan aineiston lukuisia dekaaneja, vaikka hekin edustavat ennemmin akateemista johtoa kuin työntekijöitä.

Tiedeyhteisön sinänsä kohtuullinen edustus ulkoisilla hallituspaikoilla tarkoittaa siis ennen kaikkea tiedeyhteisön hierarkian huipun vahvistunutta asemaa hallituksissa. Näin kolmikantaisen yliopistodemokratian ihanteet ovat aiempaa ahtaammalla, sillä ulkoiset hallituspaikat ovat käytännössä tarjonneet tieteen kentän eliiteille mahdollisuuden vahvistaa entisestään asemiaan suhteessa opiskelijoihin ja (keskiryhmän) työntekijöihin. Kun vuoden 1997 yliopistolaki vielä määräsi, ettei mikään yliopistoyhteisön ryhmistä saa olla hallituksessa enemmistönä, ulkoiset hallituspaikat ovat mahdollistaneet sen, että hallitusten enemmistöt koostuvat nyt lähes poikkeuksetta professorikunnasta. Esimerkiksi Aalto-yliopistossa kaikki tiedeyhteisön edustajaksi laskettavat hallitusjäsenet ovat olleet yliopiston koko olemassaolon ajan professoreja (9) ja kaksi kolmasosaa heistä vieläpä rehtoreita tai vararehtoreita (6/9). Ilmiselviä häviäjiä ovat opiskelijat ja keskiryhmä, joiden asema on heikentynyt professorikunnan ja (entisten) johtajien kasvaneen hallitusvallan myötä.¹⁵

Tiedehierarkian huippujen voi yhtäältä ajatella vahvistavan akateemisuutta, mutta toisaalta heidän suuri määränsä vihjaa myös demokratian heikentymiseen ja korkeakoulupoliittisten sisäpiirien muodostumiseen. Hallinnollisen eliitin jäsenet eivät edusta hallituksissa niinkään tutkimuksellista osaamistaan vaan managerialistista johtamis- ja hallinnollista kokemustaan, joka on läheisesti kytköksissä poliittiseen ja taloudelliseen valtaan. Verkostoituneisuutensa ja johtajakokemuksensa vuoksi he edustavat hallituksissa

14 Yhden henkilön voi luokitella yhtä hyvin rehtoriksi kuin tutkimuslaitoksen johtajaksikin: jäsen oli nimityshetkellä johtaja ja tuli myöhemmin valituksi rehtoriksi.

15 Vinoumaa vahvistaa se, että osassa yliopistoja myös hallitusten yliopistoyhteisön edustajissa professoreilla on yliedustus (OKM 2016, 86).

sellaista akateemis-hallinnollista pääomaa, joka eroaa niin sanotusta intellektuaalisesta tai tieteil-
lisestä pääomasta (ks. Bourdieu 1988; Rowlands
2013). Rowlands (2013, 1277) on kutsunut näitä
pääoman muotoja jopa täysiksi vastakohtiksi.

Intellektuaalisen vallan korvautuminen hallituk-
sissa akateemisen johdon vallalla osoittaa siirty-
mää näiden pääomien välillä: ammattitutkijoita
on vaihdettu ammattijohtajiin. Tähän suuntaan
viittaa myös se, että muutama henkilö on kymme-
nen vuoden aikana ehtinyt istua jo useamman suo-
malaisyliopiston hallituksessa. Esimerkiksi Marja
Makarow on toiminut 2000-luvulla paitsi Helsin-
gin yliopiston vararehtorina myös Taideyliopiston
hallituksessa, Aalto-yliopiston hallituksen varapu-
heenjohtajana ja Tampereen korkeakoulusäätiön
(ts. Tampereen yliopiston) hallituksen puheenjoh-
tajana. Häntä voi pitää eliittiteorioiden mukaisena
hypertoimijana, joka on ylittänyt eri vallan kenttiä
liikkuessaan taide- ja tiedeyliopistojen välillä ja tul-
lessaan biokemian ja molekyylibiologian taustasta.

Korkeakoulupolitiikan eliittiringistä vihjaa myös
se, että useampi säätiöyliopistojen hallitusjäsenis-
tä oli aikoinaan kuultavana niin sanotussa Sailak-
sen raportissa, joka viitoitti tietä säätiöyliopistojen
synnylle (OKM 2007). Raporttia varten oli kuulta-
vana yritysjohtajista esimerkiksi Matti Alahuhta,
Anne Brunila ja Marjo Raitavuo, jotka ovat sit-
temmin istuneet säätiöyliopistojen hallituksissa.
Henkilöistä, jotka olivat elinkeinoelämän edusta-
jina pohjustamassa säätiöyliopistoja, tuli lopulta
näiden hallitusten jäseniä. Vastaavaa yhteyttä ei
ole nähtävissä yliopistolakia pohjustaneen selvi-
tyshenkilöiden raportin ja yliopistojen hallitusten
välillä (Jääskinen & Rantanen 2007) - näyttää siis
siltä, että nimenomaan säätiöyliopistot ovat olleet
alttiimpia eliittiverkostoille ja elinkeinoelämän
henkilöityvälle vallalle.

Yliopistohallinnollisen sisäpiirin vahvaa asemaa
yliopistojen hallituksissa voi pitää uhkana halli-

tusten legitimiteetille. Erilaiset henkilöstökyselyt
ja arvioinnit ovat nimittäin viime vuosina anta-
neet runsaasti viitteitä siitä, että yliopistojen joh-
tajilla ja yhteisöillä on toistuvasti näkemyseroja,
jotka eivät kumpua pelkästään työnantajan ja
työntekijöiden intressieroista vaan joiden taustal-
la on myös poikkeavat käsitykset siitä, miten (de-
mokraattisesti) yliopistoja pitäisi johtaa (Kuusela
2020; Kuusela ym. 2019; OKM 2012; 2016; 2018).
Erityisesti säätiöyliopistoissa käydyt kamppailut
osoittavat yliopistojen johdon ja hallintoeliitin,
kuten rehtorien neuvoston, olevan usein etäällä
johtamiensa yliopistoyhteisöjen sekä henkilös-
tö- ja opiskelijajärjestöjen näkemyksistä (Kuuse-
la ym. 2021). Hallitusten legitimiteetti voi pitkällä
aikavälillä vaarantua, jos akateemisen hierarkian
huippu ja managerialistinen johtoporras jatkavat
asemiensa vahvistamista yliopistojen hallituk-
sissa samalla kun johdon ja yhteisöjen välillä on
merkittäviä näkemyseroja.

Julkinen valta

Noin viidesosa (21 %) yliopistojen hallituslaisista
tulee ryhmästä, jonka jäsenet käyttävät tai ovat
jossain vaiheessa käyttäneet merkittävää julkista
valtaa. Julkisella vallalla viitataan valtiollisten ja
kunnallisten instituutioiden edustajiin - paitsi
poliitikkoihin myös merkittävää valtaa käyttäviin
viranhaltijoihin.

Valtiollispoliittinen valta näkyy paljaimmillaan
kansanedustajien (11) ja etenkin entisten minis-
terien (9) merkittävässä määrässä.¹⁶ Vaikka ky-
seisistä henkilöistä moni on valittu hallitukseen
vasta kansanedustajauransa jälkeen, suurimman
osan kohdalla on vaikea määritellä muuta syytä
hallitusvalinnalle kuin poliittinen tausta, sillä vain
kolmella kansanedustajataustaisista hallitusjä-
senistä on tutkijankoulutus. Kansanedustajien

16 Kansanedustajista yksi on valittu eduskuntaan
hallitusnimityksen jälkeen ja yksi luokiteltu elinkeino-
elämän edustajaksi.

lisäksi keskeistä poliittista valtaa edustavat myös kaupunginjohtajat ja pormestarit – tai entiset sellaiset – joita on aineistossa viisi. Lisäksi yhdestä on tullut apulaispormestari hallituskokouksensa jälkeen. Viranhaltijoihin lukeutuu esimerkiksi kansliapäälliköitä sekä muita ministeriöiden ja Suomen pankin viranhaltijoita, kaupunkien johtavia viranhaltijoita, valtionvirastojen johtajia ja jonkin verran myös alempia viranhaltijoita.

Tämä politiikan ja byrokratian eliitti edustaa pitkälti juuri sitä institutionaalista kenttää, jonka liialliselta vallalta yliopistoja on perinteisesti hattu suojella itsehallinnon tapaisilla käytännöillä ja tieteen vapauden ihanteella. Samoin juuri näiden tahojen liiallisesta ohjauksesta yliopistojen oli tarkoitus irtautua vuoden 2009 yliopistolailalla (HE 7/2009), jota edelsi esimerkiksi rehtorien vaatimus yliopistojen suuremmasta autonomiasta suhteessa valtioon (Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto 2002; 2005). Yliopistot irrotettiin valtion tiliviraston asemasta nimenomaan autonomian nimissä. Käytännössä julkinen valta ohjaa yliopistoja edelleen voimakkaasti rahoitusmallin avulla (Seuri & Vartiainen 2018), mutta hallituspaikka-analyysi osoittaa, että julkinen valta on hallitusjäsenten myötä saanut myös uudenlaisen jalansijan yliopistoissa. Kansliapäälliköistä, kaupunginjohtajista ja kansanedustajista on tullut elimellinen osa yliopistojen johtoa. Yliopistojen kasvanut autonomia suhteessa valtioon näyttääkin vain osittaiselta: tilivirastoista on tullut itsenäisiä oikeushenkilöitä, mutta samalla niiden johtoon on asetettu julkisen vallan keskeisiä edustajia.

Järjestökenttä sekä kulttuurin ja taiteen kentät

Noin kymmenesosa (10 %) hallitusjäsenistä edustaa joko kolmatta sektoria eli järjestökenttää tai kulttuurin ja taiteen erilaisia instituutioita, mukaan lukien yksityiset säätöt. Kulttuuria ja taidetta edustaa noin 6 prosenttia (11/197) ja järjes-

tösektoria noin 4 prosenttia (8/197) jäsenistä. On kuitenkin hyvä huomata, että kulttuurin ja taiteen kentän edustajista monet ovat julkisten taidelaitosten, kuten Ateneumin, Kansallisteatterin tai Helsingin kaupungin taidemuseon, ylimpiä johtajia, jotka voisi luokitella myös julkisen vallan edustajiksi. Samalla heidän hallitusjäsenyytensä vahvistaa suuntausta, jonka myötä juuri managerialistinen eliitti eli erilaisten instituutioiden ylimmät johtajat ovat ottaneet vahvan aseman yliopistojen hallituksissa.

Kolmannen sektorin edustajista jopa puolet (4/8) on kirkollisia toimijoita, joskin määrät ovat pieniä. Kolmannen sektorin, taiteen ja kulttuurin osuuk- sia tarkasteltaessa on selvää, että niin sanottu kansalaisyhteiskunta on vain ohuesti edustettuna yliopistojen hallituksissa. Niiden painoarvo suhteessa esimerkiksi elinkeinoelämään on erittäin pieni.

Hallitusten ikärakenne

Lopulta hallitusten tietynlaisesta elitisoitumisesta kielii myös hallitusjäsenten ikäjakauma (ks. Taulukko 2). Kolmikantainen yliopistodemokratia on perinteisestä ollut myös keino taata eri ikäpolvien suhteellisen tasainen edustus päätöksentekoli- missä. Ulkopuolisten hallituslaisten ikäjakauma kertoo tämän keinon tai periaatteen rapautumisesta. Siinä missä hallitusten sisäiset jäsenet edustavat suhteellisen tasaisesti opiskelijoita, professoreja ja muuta henkilökuntaa (OKM 2016) – ja ovat näin oletusarvoisesti eri ikäisiä – ulkoiset jäsenet painottuvat selvästi ikäjakauman yläpään. Reilusti yli puolet heistä (56 %, 110/197) on syntynyt 1930–1950-luvuilla, eli he ovat olleet pääsääntöisesti eläkeiässä tai eläkeiän kynnyksellä hallitukseen tullessaan. 1960- ja 1970-luvuilla syntyneitä on yhteensä noin 33 prosenttia (66/197). Jäsenistä 1980–1990-lukulaisia on vain seitsemän eli alle 4 prosenttia, vaikka 1980-luvulla syntyneet ovat olleet työikäisiä koko yliopistouudistuksen jälkeisen ajan. Yliopistouudistuksen

voikin nähdä vankistaneen suurten ikäluokkien asemaa hallituksissa.

Ikärakenteen keikauttamisen voi tulkita eräänlaiseksi (taantumukselliseksi) vastavallankumoukseksi, jos sen suhteuttaa 1900-luvun uudistuksiin, joissa nimenomaan opiskelijat vahvistivat asemaansa yliopistohierarkiassa – ensin mies ja ääni -kampanjan myötä saavutetulla kolmikannalla ja myöhemmin esimerkiksi Helsingin hallintorakennuksen valtauksella (Kaarninen ym. 2000, Teivainen 2016). Siinä missä 1960–1980-lukujen uudistuksilla edistettiin opiskelijoiden asemaa yliopistojen johdossa, 2000-luvun uudistukset ovat heikentäneet sitä.

Lopuksi

Pohdinta yliopistojen autonomiasta on vilkastunut Suomessa 2000-luvulla. Keskustelulle on ollut tyypillistä, että eri osapuolet tarkoittavat yliopistojen itsehallinnolla pitkälti eri asioita. Yksille autonomian sisällöksi tuntuu riittävän, etteivät yliopistot ole valtion tilivirastoja. Etenkin ministeriön ja yliopistojen johdon puheissa autonomialla on tarkoitettu etäännyttämistä valtiosta ja ajatusta siitä, että yliopistojen on löydettävä rahoituksensa yhä enemmän muualta kuin julkisista varoista. Toisten mielestä autonomian tulisi tarkoittaa mahdollisimman suurta riippumattomuutta myös esimerkiksi taloudellisesta vallasta ja elinkeinoelämän intresseistä. Usein jälkimmäisen – laajemman autonomiakäsityksen – kannattajat ovat pitäneet myös yliopistodemokratiaa välttämättömänä osana autonomiaa.

Tiivistäen voi sanoa, että yliopistojen johto on poliitikkojen ja ministeriön myötävaikutuksella halunnut pois valtiollisesta ohjauksesta kothi mallia, jossa autonomia toteutuisi kasvavasti markkinoilla, kun taas yliopistoyhteisöt ovat monesti tulkinneet autonomiaa humboldtilaisesti yliopistojen oikeutena ohjata omaa toimintaansa

demokraattisesti valtion suojassa (ks. myös Kuusela ym. 2021). Toteutetut reformit ovat jossain määrin etäännyttäneet yliopistoja valtiosta, mutta samalla ne ovat ajaneet yliopistot likeisempään yhteistyöhön muiden vallan kenttien kanssa. Vähemmälle huomiolle on jäänyt, mihin uusia kytköksiä on luotu ja millaisia ne ovat olleet.

Yliopistojen hallituspaikkojen tarkastelu osuu tämän vasta orastavan keskustelun ytimeen. Hallituspaikat paljastavat, kenen käsiin valtiolta ja yliopistoyhteisöiltä pois siirtynyttä valtaa on luovutettu. Empiiriset tulokset luovat karun kuvan autonomian uusista suunnista. Valtaa on annettu elinkeinoelämälle ja etenkin sen eliiteille, joilla on vahvoja kytköksiä suuryrityksiin ja jotka nauttivat poikkeuksellisen suurista tuloista. Samoin hallitusvaltaa on luovutettu valtiolliselle eliitille sekä professoreille ja akateemiselle hallintoeliitille. Näin on synnytetty uudenlaisia sisäpiirejä yliopistokentälle. Häviöinä ovat olleet kolmikantainen yliopistodemokratia sekä intellektuaalinen ja sukupolvien moninaisuus, joilta managerialistinen johto on vallannut tilaa.

Yliopistojen hallitusten valta on lakireformien myötä pala palalta kasvanut. Samalla ovat vahvistuneet hallitusjäsenten – ja sitä kautta yliopistojen – kytkökset niihin vallan kenttiin sekä lyhyen aikavälin taloudellisiin ja poliittisiin intresseihin, joista tieteen on perinteisesti ollut tarkoitus pysyä etäällä. Kehitys saa kysymään, onko valtaa luovutettu jo liiaksi yliopistojen ulkopuolelle ja olisiko elitisoituvien hallitusten valtaa tarpeen tasapainottaa uusilla lakimuutoksilla. Olisiko esimerkiksi vahvistettava jälleen yliopistoyhteisöjen jäsenistä koostuvien konsistorien ja kollegioiden kaltaisia rakenteita, joiden erityisasema tunnustettiin jo itsenäisyyden ajan alussa perustuslaissa mutta sittemmin unohdettiin? Kun vuoden 1919 hallitusmuodossa Helsingin yliopistolle säädettiin itsehallinto, samalla määrättiin, että yliopistollista lainsäädäntöä ja yliopistoa koskevia säännöksiä

voitiin tehdä vain Helsingin yliopiston konsistorin myötävaikutuksella. Kirjaus tippui vuosituhannen vaihteen uudistuksissa pois. Tuloksena näyttää olevan yliopistot, joissa demokratia ja autonomia hiipuvat, mutta hallitukset ja eliitit vahvistuvat.

Kirjallisuus

- ASKLING, BERIT, MARIANNE BAUER & SUSAN MARTON. 1999. "Swedish universities towards self-regulation: A new look at institutional autonomy." *Tertiary Education and Management* 5:2, 175–195.
- BEBCHUK, LUCIAN & JESSE FRIED. 2004. *Pay Without Performance: The Unfulfilled Promise of Executive Compensation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1986. "The forms of capital." Teoksessa *Handbook of theory and research for the sociology of education*, toim. John Richardson. New York: Greenwood, 241–258.
- BOURDIEU, PIERRE. 1988. *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1990. *The logic of practice*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1996. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity.
- CARNEY, STEPHEN. 2006. "University Governance in Denmark: From Democracy to Accountability?" *European Educational Research Journal* 5:3–4, 221–233.
- CARROLL, WILLIAM & JEAN PHILIPPE SAPINSKI. 2011. "Corporate elites and intercorporate networks." Teoksessa *Sage handbook of social network analysis*, toim. John Scott & Peter J. Carrington. London: Sage, 180–195.
- CLARK, BURTON. 1983. *The Higher Education System: Academic Organization in Cross-National Perspective*. Berkeley: University of California Press.
- DE BOER, HARRY & JON FILE. 2009. *Higher education governance reforms across Europe*. Brussels: CHEPS.
- HE 7/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaiaksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 250/1990 vp, 5. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi Helsingin yliopistosta ja Helsingin yliopistosta annetun lain voimaansaattamista.
- HEEMSKERK, EELKE. 2011. "The social field of the European corporate elite: a network analysis of interlocking directorates among Europe's largest corporate boards." *Global Networks* 11:4, 440–460.
- ITKONEN, MAIJA (TOIM.). 2006. *Matkalla innovaatiyliopistoon – Tieteidenvälisen yhteistyön mahdollisuuksia luotaamassa*. Helsinki: Teknillinen korkeakoulu ja Teknologiateollisuus ry.
- JESSOP, BOB, NORMAN FAIRCLOUGH & RUTH WODAK (TOIM.). 2008. *Education and the knowledge-based economy in Europe*. Rotterdam: Sense Publishers.
- JÄÄSKINEN, NIILLO & JORMA RANTANEN. 2007. *Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistaminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:2. Helsinki: Opetusministeriö.
- KAARNINEN, MERVI, MINNA HARJULA & KAUKO SIPPONEN. 2000. *Murros ja mielikuva. Tampereen yliopisto 1960–2000*. Tampere: Vastapaino.
- KALLIONEN, MIKA & SAMI LOUEKARI. 2019. *Tiedossa tulevaisuus. Professorit uudella vuosituhannella*. Helsinki: Professoriliitto.
- KANTOLA, ANU & HANNA KUUSELA. 2019. *Huipputuloiset. Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.
- KAUPPINEN, ILKKA & TUUKKA KAIDESOJA. 2014. "A Shift towards academic capitalism in Finland." *Higher Education Policy* 27, 23–41.
- KOHTAMÄKI, VUOKKO. 2019. "Academic leadership and university reform-guided management changes in Finland." *Journal of Higher Education Policy and Management* 41:1, 70–85.
- KOLBE, LAURA. 1996. *Eliitti, traditio, murros. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990*. Helsinki: Otava.
- KRETEK, PETER, ŽARKO DRAGŠIĆ & BARBARA KEHM. 2013. "Transformation of university governance: on the role of university board members." *Higher Education* 65:1, 39–58.
- KUUSELA HANNA. 2020. "Kuuleeko strateginen johto? Katsaus yliopistojen työhyvinvointikyselyjen tuloksiin." *Tiedepolitiikka* 2/2020.
- KUUSELA, HANNA, AULI HARJU, VEERA KALEVA, MARIA MÄKELÄ, MIKKOPOUTANEN, JUHA RAIPOLA, TUOMAS TERVASMÄKI & TUUKKA TOMPERI. 2019. *Kenen yliopisto? Tampereen yliopiston henkilöstön näkemyksiä yliopistojen johtamisjärjestelmistä ja itsehallinnosta*. Tampere: Tutkimuskeskus COMET, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/117081>
- KUUSELA, HANNA & VEERA KALEVA. 2020. "Ei tiedettä ilman vapautta, eikä vapautta ilman demokratiaa." Teoksessa *Tieteen vapaus ja tutkijan sananvapaus*, toim. Esa Väliaverronen & Kai Ekholm. Tampere: Vastapaino
- KUUSELA, HANNA, VEERA KALEVA, TUUKKA TOMPERI, MIKKO J. POUTANEN & TUOMAS TERVASMÄKI. 2021. "Korkeakoulupolitiikan muuttuvat valtasuhteet Suomessa: säätiöyliopiston synty ja kampaailu yliopistodemokratiasta." *Politiikka* 63:2, 158–187.

- LAKI YLIOPISTOLAIN MUUTTAMISESTA 715/2004.
- LAPPALAINEN, TUOMO. 2012. "Kuinka yliopistouudistuksesta tuli kaikkien aikojen fiasko?" *Suomen Kuvalehti* 30.10.2012.
- LARSEN, ANTON GRAU & CHRISTOPH HOUMAN ELLERSGAARD. 2018. "The inner circle revisited: the case of an egalitarian society." *Socio-Economic Review* 16:2, 251–275.
- LARSEN, ANTON GRAU & CHRISTOPH HOUMAN ELLERSGAARD. 2017. "Identifying power elites—k-cores in heterogeneous affiliation networks." *Social Networks* 50, 55–69.
- LEINIÖ, LEENA. 2007. *Yliopistoyhteisön ulkopuolisten jäsenien merkitys yliopiston hallituksen toiminnassa*. Pro gradu. Tampere: Tampereen yliopisto.
- LINDÉN, CARL-GUSTAF. 2016. *Nokian valtakunta: raportti hulluilta vuosilta*. Helsinki: Gaudeamus.
- MACLEAN, MAIRI, CHARLES HARVEY & GARVEY KLING. 2017. "Elite Business Networks and the Field of Power: A Matter of Class?" *Theory, Culture & Society* 34:5–6, 127–151.
- MIETTINEN, TARMO. 2001. *Tieteen vapaus. Julkisoikeudellinen tutkimus tieteenharjoittajan itsemääräämisoikeudesta, tieteen itsekontrollista ja yliopiston itsehallinnosta*. Helsinki: Talentum.
- MILLS, C. WRIGHT. 1956. *The Power Elite*. New York: Oxford University Press.
- MÄLKÄ, MATTI & JARMO VAKKURI (TOIM.). 1998. *Strateginen johtaminen yliopistoissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- NIENHÜSER, WERNER & ANNA KATHARINA JACOB. 2008. "Changing of the Guards. Eine empirische Analyse der Sozialstruktur von Hochschulräten." *Hochschulmanagement* 3, 67–73.
- NYMAN, GÖTE. 2016. "Korkeakoulujen hallitukset pettivät odotukset." *Turun Sanomat* 1.4.2016.
- OKM. 2007. *Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun yhdistyminen uudeksi yliopistoksi*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:16.
- OKM. 2012. *Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:12.
- OKM. 2016. *Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:30.
- OKM. 2018. *Korkeakoulu-uudistusten vaikutusten arviointi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:33.
- PEVL 11/2009 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esitykseen yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- PEVL 18/2009 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esitykseen yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- PIETILÄINEN, TUOMO. 2017. "Pörssiyhtiöiden johtajien palkat ja bonukset uuteen ennätykseen – katso lista eniten ansainneista." *Helsingin Sanomat* 3.8.2018.
- POUTANEN, MIKKO, TUUKKA TOMPERI, HANNA KUUSELA, VEERA KALEVA & TUOMAS TERVASMÄKI. 2020. "From democracy to managerialism: Foundation universities as the embodiment of Finnish university policies." *Journal of Education Policy*. (Online first.) <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02680939.2020.1846080>
- PUSSEY, BRIAN, SHEILA SLAUGHTER & SCOTT THOMAS. 2006. "Playing the Board Game: An Empirical Analysis of University Trustee and Corporate Board Interlocks." *The Journal of Higher Education* 77:5, 747–775.
- RUOSTETSAARI, ILKKA. 2014. *Vallan sisäpiirissä*. Tampere: Vastapaino.
- RINNE, RISTO. 2016. "Yliopiston luhistuneet unelmat ja kadotettu autonomia." *Tiedepolitiikka* 41:4, 23–32.
- ROWLANDS, JULIE. 2013. "Academic boards: less intellectual and more academic capital in higher education governance?" *Studies in Higher Education* 38:9, 1274–1289.
- SCOTT, W. RICHARD. 1995. *Institutions and Organizations*. Thousand Oaks: Sage.
- SEURI, ALLAN & HANNU VARTIAINEN. 2018. *Yliopistojen rahoitus, kannustimet ja rakennekehitys 1*. Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti. Tammikuu 2018.
- SHATTOCK, MICHAEL (TOIM.). 2016. *International trends in university governance: Autonomy, self-government, and the distribution of authority*. London: Routledge.
- SHERER, MICHAEL & IDLAN ZAKARIA. 2018. "Mind that gap! An investigation of gender imbalance on the governing bodies of UK universities." *Studies in Higher Education* 43:4, 719–736.
- SINTONEN, KIRSTI. 2008. "Henkilöstön edustus tulee saada säätiöyliopiston hallitukseen." *Acatiimi* 4/2008.
- SINTONEN, KIRSTI. 2009. "Yliopistolakia vastustava liike levisi koko maahan." *Acatiimi* 2/2009.
- SIVISTYSTYÖNANTAJAT. 2019. *Tilastojulkaisu 2019. Yliopistot*. Helsinki: Sivistystyönantajat ry.
- SIVISTYSTYÖNANTAJAT. 2013–2019. Palkkatilastot. www.sivista.fi
- SLAUGHTER, SHEILA, SCOTT THOMAS, DAVID JOHNSON & SONDRRA BARRINGER. 2014. "Institutional Conflict of Interest: The Role of Interlocking Directorates in the Scientific Relationships between Universities and the Corporate Sector." *The Journal of Higher Education* 85:1, 1–35.
- SUOMEN YLIOPISTOJEN REHTORIEN NEUVOSTO. 2002. *Yliopistojen taloudellinen autonomia*. Työryhmäraportti. Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston julkaisuja 3/2002. Helsinki: Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto.
- SUOMEN YLIOPISTOJEN REHTORIEN NEUVOSTO. 2005. *Manifesti 5.11.2005*. Helsinki: Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto.

- TEIVAINEN, TEIVO. 2016. "Demokratia yliopistohallinnossa: Kamppailuja kolmikannasta." *Tiede & Edistys* 3, 232–237.
- TOMPERI, TUUKKA (TOIM.). 2009. *Akateeminen kysymys. Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino.
- TUORI, KAARLO. 2011. "Sivistykselliset oikeudet (PL 16 ja 123 §)." Teoksessa *Perusoikeudet*, toim. Pekka Hallberg. Helsinki: WSOY.
- VEIGA, AMÉLIA, ANTÓNIO MAGALHÃES & ALBERTO AMARAL. 2015. "From Collegial Governance to Boardism: Reconfiguring Governance in Higher Education." Teoksessa *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance*, toim. Jeroen Huisman, Harry de Boer, David D. Dill & Manuel Souto-Otero. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 398–416.
- VÄLIMAA, JUSSI. 2019. *A History of Finnish Higher Education from the Middle Ages to the 21st Century*. New York: Springer.